

Robert Joensen 75

Robert Joensen sitar í eini av bókum sínum Willfred Greenfeelt (1865-1940), fyrri at hava sagt, »at hin sanna gleðin er ikki áveksturur av einum tokkakendum lívi ella ríkiðmi ella lovordum mannað, men hon er í vissan mun, at hava greitt nyttu- verk úr hondum«. Robert hevur bæði greitt nyttu- verk úr hondum og hevur vírding millum manna.

Robert Joensen byrjaði sum bygðasøgumaður, men við ritverkum sínum innan útróður, mið, bóðsending, høgtíðir, veitsluhald, seyðabruk o.s.f., er hann vorðin til »the grand old man of farøese folk-life«, sum eg havi hoyrt onkran útlending taka til. Robert er okkara mest áhugaverdi fólkalívsfrøðingur.

Robert er føddur 28. august 1912 í Klaksvík. Har hevur hann ikki bert gingið barnaskúla, men skúla, har bygðafólkini vóru lærararnir, og í einum umhvørvi, har hann slapp at gera sínar egnu royndir á sjógvi, í bæ og haga. Hesin seinni skúlin kom seinni at fáa størsta týðning fyrri hann.

18 ára gamal fór hann til Danmarkar at útbúgva seg, tók studentsprógv og fór undir hægri lesnað, men annar verðaldarbar- dagi forðaði honum í at taka endaligt prógv. Hann kom at fáa livstarv sitt sum kommunuskrivari í Klaksvík.

Tað er ofta so, at ein sær tað heimliga greiðari, tá ein er burtur frá tí, tí tá er tað sum um tað týðningar- leysa, sum so ofta up- ptekur sinnið, dettur burt- ur, og bert tað, sum hevur týðning stendur eftir. Ári burtur hava helst eisini havt somu ávirkan á Robert, sum á so mong onnur.

Longu í bardagaárunum gav Robert út sína fyrstu bók. »Klaksvíkar bygð í søgu« kom út í 1942. Hon er sum bygðasøgu flest, greitt verður frá búseting, merkismonnum, dagligum lívi, kirkju, skúla o.s.f. Henda bók kom bert tvey ár eftir »Miðvinga søgu« hjá Mikkjali á Ryggi, sum er tann fyrsta prentaða bygðasøgan.

Næsta bókin kom í 1946. Tað er »Útróður« 1845-1945. Meginparturin viðvíkjandi útróðrinum í Klaksvík. Hetta er ein góð bók, har hann lýsir menningina í útróðrinum í fyrstu frihandilstíðini. Nýggi amboð komu at loysa ongul og stein av. Greitt verður frá teimum

spurningum, sum nýggi veiðiamboð fórðu við sær. Línar kravdi meira agn enn snørini, og tað var ein høvuðsspurningur hesa tíðina, at útvega nóg mikið av agni. Tað er ikki fyrr enn køli- og frysti- teknikkurin kom, at hesin spurningur varð loystur. Í hesum sambandi vil eg visa til ta fráluku greinina um frystikassar, sum Robert Joensen hevur skrivað í Mondli. Línar fórði klandur og stríð við sær. Hesum spurningi dugir Robert Joensen sera væl at greiða frá, og hevur hann gjørt spurningin til ein klassiskan spurning í færoyskari etnologi.

Føroyingar bóru fyrr orð fyrri at vera konservat- ivir og fyrri ikki at vilja taka við nýggjum. Robert Joensen sigur á bls. 43 so- leiðis frá:

»Tað verður fortalt um ein mann og son hansara, sum aftan á 1960 sótu á góðari fiskileiði á útróðri, og fingi teir púra einki, meðan skotar, ið royndu við sluppum, fiskaðu nøgv. Av bátinum sóu teir, hvussu teir drógu á teim útlendsku sluppum ella deksbátunum, og sjálfandi harmaði hetta teir nøgv. Ein av hesum sluppum kom rekandi tætt fram við bátinum við hesum tveimum monnum. Skotarnir tveitt fiskin inn á dekkið eins og syftu teir seið, so tætt var, sigur frásøgnin, men teir í færoyska útróðrabátinum skiltu hann ikki. Skotin fór rekandi framvið, men tá hann var komin ein tein frá teimum, sóu teir, at hann setti bátin út. Hetta var okkara landsmonnum ódamligt, teir kendu teir jú ikki, og um skotarnir komu til teirra, so vildu teir neyvan nakað gott, hugsaðu teir. Skipsbátur in stevndi beint ímóti teimum, og komnir til teirra, tók ein av hesum fremmandu heldur harð- liga um stavnin og legði bórð at bórði. Hvat mundu teir tó vilja teimum, hugsaðu teir á bátinum.

Hinin fremmandu vildu tosa við teir, men einki bar til, tí teir skiltu ikki hvør annan. So kom ein av skot- unum inn í bátin við ein- um pjoka og nakað av snøri. Hin gamli á útróðr- arbátinum dró, tí hann fat- aði, at hin vildi siggja snøri hansara. So kom steinurin og tann triviali stórangulin inn. Hetta var tað, sum hin fremmandi vildi visa honum, at greiðirnar vóru óhóskandi, visti honum nýmótans

blýlodd, klænar teymar við smærri húkum, og í pjokanum hevði hann gággu, og visti honum, hvussu hann skuldi egna.

So fóru skotarnir avstað aftur, tá teir høvdu givið hesum báðum færoysku útróðrarmonnum greið- ir og agn.

Frágreiðingin um hesa hending veit eisini at siga, at hann, ið sat við snørið, koyrði ongul og stein út- aftur við beitu, meðan hitt snørið og gággan, sum skotin hevði givið teimum, ikki kom í brúk, hvørki tann dagin ella nakrantíð hjá hesi somu bátsskipan.

Við hesum døminum visir Robert Joensen á eitt fyrbrigdið, sum hevur ser- merkt, ikki bert Føroyar, men tær flestu bónda- mentanir yvirhøvur, nevniliga mentala trek- leikan. Robert Joensen veit at sinnalagið og hugsanarhátturin hevur av ýtunum verður í øllum ferum bert ein leiðbeining, hvussu gjølla enn verður frásagt. At ýta av, leggja mið, var heldur ikki nakað ein lærdi í roykstovuni. — At gerast góður miða- maður lærdi ein bert við at nýta eygni á útróðri. So- leiðis lærdi hvør ætt seg sjálva, ella hvør ætt aðra. (bls. 13). Slitnaði tráðurin, so var ofta torført at binda hann aftur.

Tær bókur, sum óivað hava størst týðning av rit- verkum Roberts eru bókurnar um seyð. Tann fyrsta »Royvið« kom í 1958, »Greivabitin« kom í 1960. »Byta seyð og fletta« í 1968, »Vambar- konan« í 1972, »Ymist um seyð og av seyði« í 1983. Hesar bókurnar, eisini tann sum varð prentað í 1983, vóru í 1979 í dansk- ari umseting útgivnar í einari bók »Færeavil på Færøerne«. Susanne Barding hevur gjørt eina fráluka umseting og givið bókina út saman við Holger Rasmussen. Hesin mætti dansk fólkalívs- frøðingurin og fyrrv. stjóri fyr Dansk Folke- museum skrivað longu í 1964 í tíðarritinum »Fortid og Nutid« soleiðis um Robert Joensen:

»Allerede nu må den (granskning af Robert) karakteriseres som et såre værdifuldt bidrag til den omfattende europæiske virksomhed, der er for at udrede kvægavlens og specielt færaavlens historie. I omfang kan Joensens bøger vel ikke sidestilles med de to af de seneste værker som Laszlo Földes: Viehsucht

hefur tikið til, at teir hava roynt á bls. 53 í Bøleiðini.

Tað, sum fyrri meg hevur verið serliga hugvekjandi, er hvussu miðini vórðu varðveitt, tað sum við ein- um fremmandi frøðiheiti verður nevnt »tradering«. Um hetta sigur Robert Joensen: »Tá ið vit hoyra útróðrarmenn siga, at vit høvdu Götunes at Bórð- oyanesi«, so verður hetta í øllum ferum leysligt. — Bert hann, sum staddur er á einum miði, har Götunes at Bórðoyarnesi er suður- leikin, kann vissa seg um, hvussu fóst ýtini skulu vera hvørt at øðrum. Soleiðis verður í øllum ferum við frásøgn og skrivning um ýtini. — Hvussu stórt eitt nes skal vera undan, frá ella við, ella hvussu fastar tvær sýnir skulu vera at hvørji aðrari, kann ein bert vissa seg um á sjálvum staðnum.

Frásøgnin, uppskrivingin av ýtunum verður í øllum ferum bert ein leiðbeining, hvussu gjølla enn verður frásagt. At ýta av, leggja mið, var heldur ikki nakað ein lærdi í roykstovuni. — At gerast góður miða- maður lærdi ein bert við at nýta eygni á útróðri. So- leiðis lærdi hvør ætt seg sjálva, ella hvør ætt aðra. (bls. 13). Slitnaði tráðurin, so var ofta torført at binda hann aftur.

Tær bókur, sum óivað hava størst týðning av rit- verkum Roberts eru bókurnar um seyð. Tann fyrsta »Royvið« kom í 1958, »Greivabitin« kom í 1960. »Byta seyð og fletta« í 1968, »Vambar- konan« í 1972, »Ymist um seyð og av seyði« í 1983. Hesar bókurnar, eisini tann sum varð prentað í 1983, vóru í 1979 í dansk- ari umseting útgivnar í einari bók »Færeavil på Færøerne«. Susanne Barding hevur gjørt eina fráluka umseting og givið bókina út saman við Holger Rasmussen. Hesin mætti dansk fólkalívs- frøðingurin og fyrrv. stjóri fyr Dansk Folke- museum skrivað longu í 1964 í tíðarritinum »Fortid og Nutid« soleiðis um Robert Joensen:

»Allerede nu må den (granskning af Robert) karakteriseres som et såre værdifuldt bidrag til den omfattende europæiske virksomhed, der er for at udrede kvægavlens og specielt færaavlens historie. I omfang kan Joensens bøger vel ikke sidestilles med de to af de seneste værker som Laszlo Földes: Viehsucht

und Hirtenleben in Ost- mitteleuropa (1961) ella Wolfgang Jacobelt: Schafhaltung und Schäfer in Zentraleuropa (1961), men i vigtighed kan det færøske materiale p.g.a. dets ejendommelige og arkatiske karakter let hævde sin plads. Blot skade at sproget vil hindre de publicerede studier i at blive nærmere kendt af europæiske etnologer. Eisini Gosta Berg, professari hevur givið bæði teimum færoysku bók- unum og dansku umset- ingini »Færeavil på Færøerne« sera gott ummæli í mæta tíðar- ritinum »Ethnologia Scandinavica«. Bókin er eitt vælaverk øll sum hon er, og einki er at ivast í, at henda bók millum visinda- fólk kemur at verða roknað sum høvuðsverk Roberts, sum aftur og aftur verður vent til.

Hanus við Høgadalá hevur verið sera framsig- gin, tá hann í 1961 um- mælti »Greivabitan« í Varðanum. Hann sigur »Robert gevur heldur ikki hesi niðurskriving útsjón av visund. Tað er síðsøga í heimbygd síni Robert skrivar. Kortini spái eg, at tá ið menn onkuntíð í framtíðini fara gjølliga at kanna liv og livihátt fedra okkara, siðmenning okk- ara, so hjálpast teir ikki við forngripasavninum, Roberti sleppa teir ikki undan. Hansara brúð noyðast teir eisini undir. Tað verður hansara ión, og hana eigur hann».

Eitt annað stórevni sum Robert Joensen hevur viðgjørt, er forn færoysk bóðsending. Í 1961 kom út bókin »At glada og brenna vita«. Henda byggir á upplýsingar, sum Robert Joensen hevur savnað í samstarvi við Føroya Fornminnisavni. Hetta er ein bók um bóðsending har eldur og roykur varð nýttur. Bókin »Grindaboð í Havn« (1962) er um sama

evni eins og visindaverkið »Forn færoysk bóðsend- ing. Serstakliga í sambandi við grindaboð«, sum kom út í 1981.

Um Robert ikki hevði tikið um endan her og savnað upplýsingar um hetta áhugaverda kommunikationssystem, fyrri at nýta eitt fremmant orð, so var alt óivað farið í gloymskunnar hav. Mót- sett hinum bókum Ro- berts, so víðger henda bók ikki bert Norðuroyggiar, men allar Føroyar. Eitt bragd.

Eisini innan síðargransk- ing hevur Robert lagt rit- verk úr hondum. Hann fitta og áhugaverda bókin »Høgtíðir og veitsluhald á vetri« (1974) lýsir veitslu og fítiðarlívið hjá teimum gomlu føroyingunum. Serliga hevur lýsingin av vinalagnum bygðanna millum stóran týðning t.d. at summar bygdir vórðu roknaðar sum jólabygdir og aðrar sum nýggjárs- bygdir. Her lýsir hann tað, sum á fakmálinum eitur reciprocitets system, t.v.s. hvussu fólk komu saman, funnu hvønn annan og endurnýggjaðu vinarlag.

Umframt bókurnar hevur Robert eisini skrivað visindaligar rit- gerðir m.a. í Fróðskapar- ritum. Her er ritgerð hans- ara um japanska og færoyska fleygastong tann mest kenda. Sum tann síðaði visindamaðurin Robert er, so loypir hann ikki framav í niðurstømu sínum, men visir bert á, hvussu lík hesi bæði amboðini eru.

Robert hevur eisini skrivað greinar í Varðan og tæy seinastu ári hevur tíðarritið hjá Forn- minnisavninum MOND- UL havt høvi til at prenta fleiri frálíkar stubbar og greinar frá hansara hond.

Stubbar og lýsingar av ymiskum fyrbrigdum, sum Robert ikki hevur havt høvi til at víðgera

Framhald á síðu 22